

УДК 336.774.59

DOI 10.33514/1694-7851-2024-4/2-686-692

Джумаканов Р.Ч.

экономика илимдеринин кандидаты, доцент

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

rysbekd@yandex.ru

КР КОММЕРЦИЯЛЫК БАНКТАРЫНДА КРЕДИТТИК АНДЕРРАЙТИНГДИ КОЛДОНУУНУН ЗАМАНБАП ТАЖРЫЙБАСЫ

Аннотация: Макалада "кредиттик андеррайтинг" түшүнүгүнүн теориялык аспектилери, потенциалдуу карыз алуучунун кредиттик жөндөмдүүлүгүнө жана төлөө жөндөмдүүлүгүнө талдоо жүргүзүүнүн негизги куралы катары каралат. Ошондой эле Кыргыз Республикасынын банк практикасында кредиттик андеррайтингдин белгилерин жана инструменттерин колдонуу практикасынын негизги маселелери. Эл аралык банктык тажрыйбага жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Кыргыз Республикасынын банктар тугумунда колдонулган сунуштамаларына ылайык кредиттик андеррайтингдин негизги ыкмаларына жана инструменттерине көңүл бурулат.

Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарында кредиттик андеррайтингдин негизги инструменти катары – коэффициенттик мамиле кылдаттык менен каралат. Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы өзүнүн операциялык ишинде коммерциялык банктарга колдонууга сунуш кылган лимиттик мамиле, анын маңызы тобокелдиктерди камтыган банктык операцияларга чектөөлөрдү (лимиттерди) белгилөөдө келип чыгат. Эки негизги ыкма деталдуу каралып, салыштырылат – коэффициент жана чек.

Негизги сөздөр: насыя андеррайтинг, коэффициенттик, лимиттик ыкмасылар, баллдык (скорингдик) ыкмасы, кэш-фло, гар жана back тесттөө. КР Улуттук банкы

Джумаканов Р.Ч.

кандидат экономических наук, доцент

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

rysbekd@yandex.ru

СОВРЕМЕННАЯ ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ КРЕДИТНОГО АНДЕРРАЙТИНГА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ КР

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические аспекты понятия «кредитный андеррайтинг», как основной инструмент проведения анализа на кредитоспособность и платежеспособность потенциального заемщика. А также основные вопросы практики применения методов и инструментов кредитного андеррайтинга в банковской практике Кыргызской Республики. Уделяется внимание основным методам и инструментам кредитного андеррайтинга в соответствии с международной банковской практикой и рекомендациям Национального банка Кыргызстана, применяемые в банковской системе

Кыргызской Республики. Тщательно рассматривается коэффициентный подход – как основной инструмент кредитного андеррайтинга в коммерческих банках КР.

А также лимитный подход, который рекомендует Национальный банк Кыргызской Республики к применению в своей операционной деятельности коммерческим банкам, сущность которого сводится в установлении ограничений (лимитов) на банковские операции, несущие в себе риски

Подробно рассматриваются и сравниваются два основных метода – коэффициентный и лимитный.

Ключевые слова: кредитный андеррайтинг, коэффициентный, лимитный методы, балльный (скоринговый) метод, кэш-фло, gap и back тестирование. Национальный банк КР.

Dzhumakanov R.Ch.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

rysbekd@yandex.ru

THE MODERN PRACTICE OF APPLYING CREDIT UNDERWRITING IN COMMERCIAL BANKS OF THE KYRGYZ REPUBLIC

Abstract: The article discusses the theoretical aspects of the concept of "credit underwriting" as the main tool for analyzing the creditworthiness and solvency of a potential borrower. As well as the main issues of the practice of using metrics and credit underwriting tools in the banking practice of the Kyrgyz Republic. Attention is paid to the main methods and tools of credit underwriting in accordance with international banking practice and recommendations of the National Bank of Kyrgyzstan used in the banking system of the Kyrgyz Republic. The coefficient approach is carefully considered as the main tool of credit underwriting in commercial banks of the Kyrgyz Republic.

As well as the limit approach, which is recommended by the National Bank of the Kyrgyz Republic for use in its operational activities by commercial banks, the essence of which is to establish restrictions (limits) on banking transactions that carry risks

Two fundamentals are considered and compared in detail

Keywords: credit underwriting, coefficient, limit methods, scoring method, cash flow, gap and back testing. The National Bank of the Kyrgyz Republic.

Кредиттик андеррайтингди колдонуунун Заманбап практикасы потенциалдуу карыз алуучунун кредиттик жөндөмдүүлүгүнө жана төлөө жөндөмдүүлүгүнө талдоо жүргүзүүдө кредиттик андеррайтингди пайдаланууда көптөгөн ар кандай ыкмаларга жана ыкмаларга ээ. Кредиттик андеррайтингдин негизги максаты – бул конкреттүү карыз алуучуга кредит берүүдө орун алган жана потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү, б.а. карыз алуучу алынган акча ресурстарын толук көлөмдө жана белгиленген мөөнөттө кайтарып береби же жокпу деген суроого жооп издөө экендигин дагы бир жолу эскертип кетким келет. Бирок, бул таксономияда колдо болгон методикалардын жана ыкмалардын көптүгүнө карабастан, кредиттик андеррайтингдин негизги инструменттерин бөлүп көрсөтүүгө болот:

1. финансылык коэффициентке негизделген талдоо ыкмасы (катыш ыкмасы);

2. насыяга балл ыйгарууга негизделген мамиле (баллдык-Скорингдик мамиле);
3. акча каражаттарынын кыймылы боюнча талдоо негизинде мамиле (жалпы мамиле);
4. банктын тобокелдүү мүнөзгө ээ операцияларына лимиттерди белгилөөнүн негизиндеги мамиле (лар)
5. жана мониторинг – талдоо [1, 41 б.].

Кыргыз Республикасынын Банк практикасында колдонулган методикаларды жана негизги ыкмаларды кененирээк карап көрөлү.

1. *Коэффициенттик мамиле.*

Кредиттик андеррайтерингди колдонуунун эң кеңири таралган ыкмасы катыштык ыкма болуп саналат. Банк тажрыйбасы потенциалдуу карыз алуучунун кредиттик жөндөмдүүлүгүн баалоо үчүн ар кандай финансылык коэффициенттерди колдонот. Аларды тандоо банктын кардарлар базасынын өзгөчөлүктөрү, финансылык кыйынчылыктардын мүмкүн болуучу себептери, банктын кредиттик саясаты менен аныкталат.

Кредиттик андеррайтингдин бул ыкмасынын негизги максаты потенциалдуу карыз алуучунун ликвиддүүлүк деңгээлин аныктоо болуп саналат, башкача айтканда, кеп финансылык туруктуулугун, потенциалдуу карыз алуучунун негизги сумма, пайыздарды төлөө жана мөөнөтүндө төлөө боюнча банк алдындагы милдеттенмелери боюнча жооп берүү жөндөмдүүлүгүн аныктоо жөнүндө болуп жатат. Финансылык туруктуулук кредиттик ресурстардын кайтарымдуулугун камсыз кылуунун негизги булагы болуп саналат.

Бул методдун негизи болуп төмөнкүлөр саналат: беш топко бөлүнөт жыйын менен бардык сандары колдонулат:

- 1) ликвиддүүлүк коэффициенттери;
- 2) жүгүртүүнүн коэффициенттери;
- 3) левераж коэффициенттери;
- 4) кирешелүүлүк коэффициенттери;
- 5) карызды тейлөө коэффициенттери.

Андан ары коэффициенттердин ар бир тобу боюнча банктын менеджменти тарабынан бекитилген лимиттерге ылайык көрсөтүлгөн коэффициенттер боюнча эсептөө жүргүзүлөт, ар бир топ боюнча алынган жыйынтыктар суммаланат жана жалпы баа чыгарылат, ал кредит берүү/бербөө жөнүндө акыркы чечимди чыгаруу үчүн негиз болуп саналат.

Финансылык коэффициенттерди эсептөө үчүн негиз болуп төмөнкүлөр саналат:

- потенциалдуу карыз алуучунун финансылык (бухгалтердик) отчету: баланс, кирешелер жана чыгашалар жөнүндө отчет;
- потенциалдуу карыз алуучунун дебитордук жана кредитордук карыздарынын мөөнөттөрү жөнүндө чечмелениши;
- потенциалдуу карыз алуучунун пландуу эсептөөлөрү: бизнес-пландар, насыя алуу үчүн техникалык-экономикалык негиздеме жана банктын стандарттарына жараша башка зарыл финансылык маалыматтар.

Кээде, бул маалымат жетишсиз болушу мүмкүн, айрыкча банкка биринчи жолу кайрылган потенциалдуу карыз алуучулар үчүн. Мындай учурда, кредиттик адис потенциалдуу карыз алуучунун мурдагы кредиттик тарыхына кызыгат, потенциалдуу карыз алуучу тейленип жаткан банктагы эсептешүү эсебинин кыймылы боюнча маалыматтарды сурайт (эгерде бул мүмкүн болсо), "Ишеним" Кредиттик бюросуна кайрылат жана банктын баалоолорунун колдонулуп жаткан ички стандарттарына таянуу менен башка аракеттерди жасайт.

2. *Насыяга балл ыйгарууга негизделген мамиле (баллдык-Скорингдик мамиле).*

Кредиттик жөндөмдүүлүк классы иш жүзүндөгү маанини анын ченемдик деңгээлине салыштыруу жолу менен аныкталат. Кээ бир көрсөткүчтөрдүн ченемдик деңгээлдери Дүйнөлүк банк стандарттарына ээ. Башка ченемдик деңгээлдер банк тарабынан өз ишинин өзгөчөлүгүнө, кардарлар базасынын түзүмүнө, рынок шарттарына, атаандаштыкка, Кыргыз Республикасындагы макроэкономикалык жагдайга, Улуттук банктын ченемдик жоболоруна жана башка факторлорго жараша өз алдынча иштелип чыгышы мүмкүн.

Бул ыкманы эсептөөдө, негизинен, кредиттик андеррайтингдин коэффициенттик ыкмасын жүргүзүүдөгүдөй эле көрсөткүчтөр колдонулат:

- ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү;
- финансылык левараж катышынын;
- жүгүртүүнүн (натыйжалуулуктун) коэффициенттери;
- кирешелүүлүк коэффициенттери;
- карызды тейлөө коэффициенттери;
- кэш-фло.

Көрсөткүчтөрдүн акыркы тобунун болушу жана коэффициент ыкмасы менен бул ыкманын айырмасы болуп саналат.

Көрсөткүчтөрдүн ар бир тобуна белгилүү бир класс ыйгарылат-бул мааниде жоготуу тобокелдигинин деңгээли минималдаштырылат деп эсептөө үчүн ченемдик маанинин орточо кандайдыр бир деңгээли түшүнүлөт.

Банк практикасында көрсөткүчтөрдүн үч классы шарттуу бөлүнөт:

Көрсөткүчтүн биринчи классы ченемдик баалуулуктун сакталышын же ушул деңгээлге салыштырмалуу өсүшгү мүнөздөйт.

Көрсөткүчтүн экинчи класс ченемдик салыштырганда бир аз кыскарган маанисин чагылдырат.

Көрсөткүчтүн үчүнчү класс төмөн мааниге ээ.

Тиешелүү класска кирген көрсөткүчтөрдүн көп саны боюнча потенциалдуу карыз алуучунун кредиттик жөндөмдүүлүк классы аныкталат. Бирок, мындай мамиле кредиттик жөндөмдүүлүктү баалоого карата бирдиктүү мамилени жүзөгө ашырууга мүмкүндүк бербейт. Мындай мамиле рейтингдин негизинде мүмкүн [4. б.108].

Рейтинг-бул ар бир көрсөткүч боюнча баллдын суммасына жана кредиттик жөндөмдүүлүк классын баалоо үчүн бардык көрсөткүчтөр боюнча алардын жалпы суммасына жараша белгилүү бир алгоритмдеги көрсөткүчтөрдү түзүү. Рейтинг балл менен 100 деп кабыл алынган көрсөткүчтүн классын анын үлүшүнө көбөйтүү жолу менен аныкталат.

Жалпы үлүшү алынган көрсөткүчтөрдүн санына, потенциалдуу карыз алуучунун бизнесинин өзгөчөлүгүн эске алууга, анын балансынын ликвиддүүлүгүнө, маркетингдик баалоого, потенциалдуу карыз алуучунун милдеттенмелердин бардык түрлөрүн аткаруусуна, кредиттөөнүн мүнөзүнө жана баалоонун башка факторлоруна жараша болот. Көрсөткүчтүн маанилүүлүгү жана анын үлүшү банкта ар бир потенциалдуу карыз алуучу (же карыз алуучулар тобу) боюнча жекече аныкталат.

3. *Акча агымынын анализине негизделген мамиле (кэш фло ыкмасы).*

Акча агымын талдоонун негизги максаты (кэш-фло). Бул банктын ички стандарттарына жараша, потенциалдуу карыз алуучунун ликвиддүүлүгүн жана финансылык

туруктуулугун эске алуу менен, анын акча агымынын негизинде өз милдеттенмелери боюнча өз убагында жооп берүү мүмкүнчүлүгүн эске алуу менен, финансылык катыштарды талдоого кошумча катары же кредиттик андеррайтингдин өз алдынча блогу катары каралышы мүмкүн.

Кэш-фло анализинин финансылык коэффициенттерден айырмасы, кэш-фло потенциалдуу карыз алуучунун карамагында турган каражаттардын жүгүртүлүшүн иш жүзүндө пайдалангандыгын көрсөтөт жана финансылык коэффициенттер баланстык отчеттук көрсөткүчтөрдүн негизинде эсептелет.

ФОЭСтин ылайык 7" акча каражаттарынын жылышы жөнүндө отчет", кэш-фло – Бул отчеттук же пландаштырылган мезгил ичинде потенциалдуу карыз алуучу алган же төлөгөн акча каражаттарынын көлөмү. Ишкердик субъектинин акча жүгүртүүсү, алардын экономикасы боюнча топтоштурулган ар кандай операцияларга байланыштуу акча каражаттарынын кыймылынан турат

ФОЭС 7 чарбалык операциялардын үч түрүн аныктайт жана ошого жараша бул түрлөрдүн төмөнкүдөй түрлөрү каралат::

- учурдагы (операциялык) кэш-фло;
- инвестициялык кэш-фло;
- финансылык кэш-фло.

Учурдагы (операциялык) кэш-фло продукцияны өндүрүүдөн жана сатып өткөрүүдөн, жумуштардын/кызмат көрсөтүүлөрдүн аткарылышынан акча каражаттарынын негизги агымын чагылдырат.

Инвестициялык кэш-фло-бул узак мөөнөттүү мүнөздөгү реалдуу жана портфелдик инвестициялар менен байланышкан операциялар. Инвестициялык иш-аракеттер үчүн акча каражаттарынын булактары болуп төмөнкүлөр саналат: амортизация, топтоо фонду, бөлүштүрүлбөгөн пайда, негизги каражаттарды сатуудан түшкөн киреше, узак мөөнөттүү насыялар жана насыялар, акциялардын эмиссиясы.

Финансылык кэш-фло-бул чарба жүргүзүүчү субъектти кыска мөөнөттүү каржылоо боюнча операциялар: кыска мөөнөттүү кредиттер жана займдар, алынган кредиттер жана зайымдар боюнча пайыздарды төлөө, валюталык операциялар боюнча жүгүртүүлөр.

Кэш-флонун стандарттары катары акча каражаттарынын кыймылы жөнүндө бухгалтердик отчеттуулук (3а жана 3б формалары) чыгат.

Кэш-флотту талдоонун маңызы, суралып жаткан насыянын мөөнөтүнө чейинки мезгил ичинде потенциалдуу карыз алуучудан акча каражаттарынын келип түшүүсүн жана агылып чыгуусун салыштыруу болуп саналат.

ФОЭС 7 кэш-флону эсептөөнүн эки ыкмасын камтыйт: *туз* (3а формасы) жана *кыйыр* (3Б формасы).

Түздөн-түз ыкма жөнөкөй эсептөө жол-жобосуна ээ, анткени ал түздөн-түз бухгалтердик эсептин регистрлерине (Башкы китеп, журнал-ордер ж.б.) байланыштуу, бул ыкмада акча каражаттарынын кыймылы жөнүндө кварталдык отчет түзүлөт. Бирок, бир кемчилик бар, ал алынган финансылык натыйжанын байланышын жана акча каражаттарынын наркынын өзгөрүшүн көрсөтпөйт. Бул кемчилик кыйыр ыкма менен жоюлат, анда алгач таза киреше аныкталат жана кирешелер менен акча каражаттарынын келип түшүүсүнүн, чыгашалар менен акча каражаттарынын чыгышынын ортосундагы айырма аныкталат.

4. Банктын кирешелүү (тобокелдик) мүнөздөгү операцияларына лимиттерди белгилөөгө негизделген мамиле (лимиттик мамиле).

Акыркы мезгилде жөнгө салуучу КР банктары өзүнүн операциялык ишмердигине лимиттик ыкманы киргизүүнү талап кыла башгады. Анын маңызы жөнөкөй – тобокелдиктерди минималдаштыруу максатында, Банктын ага киреше алып келүүчү бардык операциялары милдеттүү түрдө лимиттелүүгө (чектелүүгө) тийиш. Лимиттерди банктар эмпирикалык маалыматтарынын негизинде өз алдынча иштеп чыгышат. Бул маалыматтарды банктар ар кандай булактардан – Интернеттен, дүйнөлүк трансулуттук банктык бирикмелердин ар кандай изилдөөлөрүнөн, көзөмөл боюнча Базель комитетинин сунуштамаларынан, окумуштуулардын иштелмелеринен, илимий-изилдөө макалаларынан ж.б. ала алышат. [2, 179-б.].

Жалпы критерий болуп *"таза суммардык капитал"* эсептелет – ТСК (Базель комитетинин терминологиясы боюнча – регулятивдик капитал), б.а. белгиленген *лимиттер* ТСКга карата пайыз менен эсептелет. *Лимитирлөөгө* дуушар болгон же *лимитирлөөгө* дуушар болушу мүмкүн болгон банктын негизги киреше алып келүүчү операциялары:

- насыя;
- казыналык, анын ичинде баалуу металлдарды жана башка ликвиддүү активдерди сатып алуу/сатуу (мисалы, көмүрсуутектер, асыл таштар, дан ж. б.);
- банктын кардарларын эсептик-кассалык тейлөө;
- инвестициялар жана каржылоо;
- банктар аралык насыялар;
- активдерди чет өлкөлөрдө жайгаштыруу ж. б.

Банк киреше алып келүүчү операцияларга лимиттерди белгилегенден кийин, оперативдүү жетекчилик лимиттөө системасына контролдукту жана мониторингди жүргүзөт, мезгил-мезгили менен бул системанын актуалдуулугуна карата кайра карап чыгат.

5. Гэп талдоо жана бэк (тескери) – тестирилөө).

Гэп-талдоо жана бэк-тестирилөө тобокелдиктердин белгилүү түрлөрүн башкаруунун аналитикалык методдоруна кирет [3, 723-б.].

Гэп-талдоо негизинен банктык тобокелдиктердин эки түрүн – пайыздык чен тобокелдигин жана ликвиддүүлүк тобокелдигин изилдейт (тартылган жана жайгаштырылган каражаттардын ортосундагы ажырымдар жана алардын пайыздык чендердин өзгөрүшүнө карата сезгичтиги жагында). Пайыздык тобокелдикти башкаруунун негизги куралы-рыноктук тобокелдиктин бир түрү.

Насыя андеррайтеринг үчүн кыйыр мааниге ээ-насыя үчүн белгиленген пайыздык чен аркылуу жана акырында берилген насыялар аркылуу банктын кирешесине таасир этет. Башка сөз менен айтканда, пайыздык чендин жогорулашы/төмөндөшү автоматтык түрдө банктын кирешелүүлүгүнүн/жоготуусунун өзгөрүшүнө алып келет.

Бэк-тестирилөө (тескери) негизинен банк тарабынан тобокелдиктердин конкреттүү түрлөрүн өлчөө боюнча өзүнүн ички стандарттарын (жол-жоболорун) же ба ишинин белгилүү бир түпкү максаттарына таасир этүүчү тобокелдиктердин комплексин тестирилөөдөн өткөрүүгө байланыштуу. Башка сөз менен айтканда, банкка тышкы/ички таасирлерден ар кандай тобокелдиктер келип чыккан шартта, банктын потенциалдуу жоготууларын баалоонун аналитикалык инструменти болуп саналат. Тобокелдиктерди тескөөнү өнүктүрүүнүн азыркы этабында Банк практикасында эң көп колдонулганы болуп саналат. Негизи, бул башкаруу ыкмасы-бул квалификациялуу суроого жооп издөө болуп саналат: "эгерде...". Кыргыз банктары тобокелдиктерди башкаруунун бул ыкмасын сабаттуу колдонушат, бирок бул ыкманын бир чоң кемчилиги бар – бул кандайдыр бир илимий

ыкманын толук жоктугу. Бүтүндөй метод өзүнүн маңызы боюнча субъективдүү фактор болгон божомолго негизделет, б.а. банк аналитикинен, анын кесипкөйлүгүнөн, маселенин маңызын түшүнүүдөн, дүйнө таанымдан жана башка субъективдүү факторлордон толук көз карандылык. Ошентип, Кыргыз Республикасынын банктарында кредиттик андеррайтингдин негизги ыкмасы болуп коэффициенттик болуп саналат деген тыянак чыгарууга болот. Мындай ыкма кредиттик андеррайтинг процессин жүргүзүүнүн жөнөкөйлүгү жана салыштырмалуу аз эмгек сыйымдуулугу менен шартталган. Бирок, бул жөнөкөйлүк эң башкы кемчилик болуп саналат-бул кредиттик тобокелдикти аныктоого жөнөкөйлөшпүрүлгөн мамиле.

Акыркы мезгилде улуттук жөнгө салуучу-КРУБ кредиттик тобокелдикти тескөөнүн лимиттик ыкмасын кыйла прогрессивдүү, Улуттук банктын көз карашында талап кыла баштады. Кыскача эскерте кетейин, анын маңызы банктын киреше алып келүүчү операцияларын чектөө (лимиттөө) болуп саналат. Бул ыкма "тобокелдиктерге болгон табит"түшүнүгү менен түздөн-түз байланыштуу. Бул термин, жөнгө салуучу базелден карыз алган 2 жана банк коюлган максаттарга жетүү үчүн өзүнө алууга даяр болгон тобокелдиктердин максималдуу деңгээлин билдирет. "Тобокелдиктерге табит" - бул банктык тобокелдиктердин келип чыгышын минималдаштыруу максатында банк ишин чектөө.

Банктын киреше/тобокелдиктерди камтыган операциялары чектелүүгө тийиш.

Чындыгында, коэффициент ыкмасы менен салыштырганда, бул ыкма прагматикалык мүнөзгө ээ, анткени банктар лимиттер түрүндө мүмкүн болгон өз чектерин билишет жана "көрүшөт". Бирок, бул ыкма кемчиликтери да жок эмес:

- банктар иштеп жаткан рыноктук шарттар өтө туруксуз, ал эми банк тарабынан бекитилген лимиттер реалдуулукка дал келбей калышы мүмкүн, ал эми кайра бекитүү үчүн жетишпүү убакыт керек;
- лимиттердин өзү банк ишинин эмпирикасынан орточо маанилерде иштелип чыгат, ал эми айрым учурларда "башка бирөөнүн" тажрыйбасына таянат;
- банктар киреше алып келүүчү операциялардан жоготуулардын статистикасын жүргүзүшпөйт, б.а. мындай статистика *лимиттөө* идеясына жакшы жардам болмок.

Колдонулган адабияттар тизмеси:

1. Насыя андеррайтинг. Окуу куралы. Джумаканов Р.Ч. Койчуева М. Т. – Бишкек, 2024, – 72 б.
3. Кыргызстандагы тобокелдик менеджментинин азыркы абалы. Лдумаканов Р. Ч., Койчуева М. Т. КМУнун Жарчысы журналы. Арабаева, Чыг. 3, 2023, – 177-179 бб.
4. Кыргыз Республикасынын банк тутумунда насыялар андеррайтинг практикасынын онуктуруу. Джумаканов Р.Ч. - "КМУнун Жарчысы" журналы. И. Арабаев", Чыг. 4/1, 2024, – 720-724 бб.
5. Кыргызстандагы Заманбап банкинг. Болжурова А. С., Джумаканов Р.Ч., Койчуева М. Т., Шалпыков К. А. – Бишкек, 2018, – 327 б.

Рецензент: экономика илимдеринин доктору, профессор Койчуева М.Т.

КР УИАнын мүчө-корреспонденти